

Észrevételek Zsolnai József és Zsolnai László válaszára

Attanulmányozva Zsolnai József és Zsolnai László választát a könyvükről írt recenzióról, meg kell állapítanom, hogy a viszontválaszban nagyon könnyű dolgom van, mivel semmit sem cáfoltak meg. Egyetlen általam tett észrevételre nem hoztak fel olyan ellenérvet, amivel most ismét vitába lehetne szállni. Éltek viszont a vitakozás olyan módszereivel, amikkel a tudományos vitakozásban nem illik élni: félreértelmezés, szavak, mondatok kiragadása összefüggésükből, s amikre nincs válaszuk, azoknak meg sem említése. Recenzióm egyébként sem volt „éles hangú, elutasító”. Inkább vidám hangú, egy kicsit ironizáló, de nem utasítottam el, csupán elemeztem a könyvben talált megállapításokat. A választ olvasva úgy látszik, hogy a „vidám pedagógiát” hirdetőknak nincs érzékük a vidámságra. De ez is azt igazolja, hogy más a pedagógia elmélete és más annak alkalmazása. Erről írtam recenziómban, de erre a válaszadók nem reagáltak.

A válaszadók egyes eljárással a könyvükben található 55 téziséből kiemelnek 12-t. Persze ezekkel is lehet vitakozni, de én a recenziómat nemcsak a könyvben található 55 téziséből írtam, hanem az egész könyvről, mivel a téziseken kívül még sok egyéb megállapítás is olvasható a szerzők könyvében. Ez megtévesztő az olyan olvasók számára, akik nem tudták megszerezni a könyvet.

Nézzük az alapvető vitás pontokat. A szerzők azt állítják, hogy a pedagógia nem tudomány. Ezt vontam többek között kétségbe. Minden tudománynak három ismérve van: 1. törvényeket tár fel, 2. tudományos fogalmai vannak, 3. olyan kutatási területen vizsgálódik, amelyen más tudományok nem kutatnak. A pedagógia mindhárom ismérvről rendelkezik, tehát tudomány. Recenziómban többek között azt kifogásoltam, hogy a szerzők úgy írnak, mintha vadónatúj észrevételekkel állapítanák meg a pedagógia problémáit, jöllehet fontos dokumentumok a szerzőknél sokkal alaposabb elemzéssel már régen feltárták ezeket. A szerzők ezekre nem hivatkoznak. Arra utaltam, hogy tudományos megállapítást csak úgy lehet és szabad tenni, ha teljesebb indukciót végzünk. A pedagógia tudományát filozófusok, pedagógiaelmélkedők teremtették meg a több évezredek pedagógiai tapasztalat alapján is. Úgy gondoltam, hogy jogos igény lenne, ha azt mondom, hogy a pedagógia nem tudomány, sorra veszem a korábbi évszázadok szerzőinek műveit is. A válaszadók félreérthetően ragadják ki azt a mondatot, hogy „ha valami nem tudomány, akkor nem is lehet vele baj”. Ezt kérdésként vetettem fel. Nézetem szerint úgy kellett volna a szerzőknek fogalmazni, hogy a pedagógia tudomány, de több elvi kérdése még kidolgozandó, továbbfejlesztendő. Ha azt mondom valamiről, hogy nincs, akkor mi lehet vele a probléma? Csak az, hogy nincs. De a szerzők nem állíthatják azt, hogy a pedagógia hosszú története során semmilyen elfogadható törvényt nem állapított meg eddig. A szerzők által idézett könyvek írói a jogról, orvostudományról, e tudományok problémáiról értekeznek, de ezzel nem tagadják e tudományok tudomány jellegét, s ez lényeges különbség. Azt hiszem, jogos volt a várakozás a szerzők könyvével kapcsolatban, hogy ha eddig nem teremtődött meg a pedagógia tudománya, akkor a szerzők létrehozzák. Sajnos, ez nem történt meg. Így csak kíváncsian várjuk azt az új pedagógiát, amelyet a szerzők alkotnak meg. Szándékosan nem érintettem az egyik szerző által végzett és irányított peda-

gógiai kísérletet. Erről nincs személyes tapasztalatom, amit nagyon sajnálok. Úgy gondolom azonban, hogy ebben a pedagógiai kísérletben is a pedagógia tudománya által kidolgozott törvények alkalmazása történik. Nyilvánvalóan kreatívan, amire viszont nem minden pedagógus alkalmas. A szerző iskolai kísérletéről szóló beszámolómban — legalábbis a tömegkommunikációs híradásokban — én nem fedeztem fel egyetlen olyan új pedagógiatörvényt sem, amelyet a pedagógia tudománya eddig nem fogalmazott volna meg. Legfeljebb ezeket széleskörűen nem alkalmazták hazánk közoktatásügyében. Ezzel kapcsolatban még egy kérdést szeretnék feltenni: ha a pedagógia nem tudomány, akkor a szerzők által említett kísérleteket melyik tudomány törvényeire alapozzák?

A szerzők tudatosan félreértelmezik a pedagógia interdiszciplináris kapcsolatairól írottakat is. Józan ember nem vonhatja kétségbe a pedagógia és a többi tudomány kapcsolatát. Nem értem, miért ebbe az irányba mélyítették el a szerzők válaszukat. Magam részéről ez nem volt probléma. A szerzők által felsorolt sok könyvet még többel is ki lehetne egészíteni. Csak egyre hivatkoznék, amelyről szerencsém volt recenziót írni: Theodore W. Schultz: Beruházás az emberi tőkébe. (1983.) Azt hiszem, az terméketlen vita, hogy azt bizonyítsuk: ki olvas többet a hazai és külföldi szakirodalomból. Hadd személyeskedjem: ebben a tekintetben legalább úgy lépést tartok, mint a szerzők. Ez nem érdem számomra, mert ez a munkám. (Ők ketten vannak, nyilván többet is olvasnak.) Amit itt is kifogásoltam az az, hogy a szerzők a sok-sok elmélet, irányzat között nem említik meg a dialektikus és történelmi materializmust, amelyre pedig tudományos pedagógiánk épül. Szívesebben használnám például abban az összefüggésben, amelyben a szerzők az egyik külföldi műre hivatkoznak, a konzisztencia helyett a koegzisztencia elvét, mivel a dialektika szerint minden tudományban a régi tételek, törvények mellett élnek az újak is. Ez a fejlődés sajátossága.

Kiokításban részesülök azért is, mert nem értem, hogy miért írnak a szerzők másról is, mint a pedagógiáról. Természetesen mindazok a kérdések, amelyekről ők szólnak, fontos problémái a nevelésnek és az oktatásnak. A szerzők azonban a pedagógia tudományának rendszerelméleti, filozófiai problémáit kívánják megoldani, a többi kérdés pedig a tudomány alkalmazási területeit érinti. Talán a könyvek kellett volna más címet adni, ami utalt volna társadalmunk jelenlegi nevelési-oktatási problémáinak szélesebb körére, mint az a mondat, hogy „Mi a baj a pedagógiával?”.

Az egyes tézisek tartalmára nem térnék ki ismételtelen. Ezt a recenziómban már megtettem. A szerzők e megállapításokat nem cáfolták meg, csupán tömörebb formában megisméltik őket. Nem lenne tehát célszerű ezeket újra elemezni. A 27. tézist azonban (A nevelők „neveltsége”) nem lehet ismételtelen szó nélkül hagyni. Már csak azért sem, mert ezt a területet ismerem legjobban. A szerzőknek mind a három megállapítása nélküli mind az objektivitást, mind a teljes informáltságot. Ajánlanám a tanárképző főiskolák 1984-ben kiadott tantervének tanulmányozását. Annak pedagógiai, pszichológiai tantárgyi témakörei ugyanis egyértelműen győznék meg a szerzőket arról, hogy milyen elméleti és gyakorlati felkészítést kapnak a jövő pedagógusai, pontosabban az általános iskola tanárai. Az illetékes tanszékek oktatói előadják, tanítják a legmodernebb pedagógiai és pszichológiai tételeket, törvényeket, megállapításokat. Kötelező és ajánlott irodalomként kívánjuk meg e témájú könyvek ismeretét. Alighogy megjelenik egy új mű, már beiktatjuk az olvasandók sorába mind az előadásokon, mind a szemináriumokon. A szerzők nem ismerik a gyakorlati kiképzés többször is átdolgozott és átgondolt rendszerét. Mi sem vagyunk vele teljesen megelégedve, de a jelenlegi feltételek között ennyi lehetséges. Azt is tudjuk, hogyan kellene továbbfejleszteni. Minden hasznos észrevételt elfogadnak azonban e tanszékek oktatói. Azt mondani azonban, hogy valami nem jó, amit nem is ismerünk, de nem

mondani meg, hogyan kellene változtatni a helyzeten, az ismét nem tudományos magatartás. Nem szólva arról, hogy a pedagógusképző intézményekben vannak olyan tanárok, akik maguk is kísérleteznek, egy-egy tudományos területen kutatásokat végeznek, s publikálják is munkájuk eredményét. Semmilyen reformhullámból nem maradtak ki tehát ezek az intézmények, s az sem igaz, hogy az innovációkat nem támogatják. E megállapítás is teljesen etikátlan és tudománytalan.

A vidám pedagógiáról: sajnos, csak a szegedi általános iskolákról vannak látogatási tapasztalataim. Nagyon sok jó hangulatú órán vettem már részt. Gondolom, az ország többi általános iskolájában is ez a helyzet. Indukció nélkül sommásan ítélni: tudománytalan és sértő.

Nem értem a dantei idézetet a válasz végén. De: a stílus maga az ember.

DR. BEREZKI SÁNDOR

Köszönet a tanároknak, avagy megjegyzések egy „Kommentár”-hoz

Az elmúlt évtized kemény éveket hozott a magyar iskolákban lelkiismeretesen dolgozó tanárok számára. A tantervi reform érdekében önmagukat kellett átformálni szaktudás, tanítási és nevelési módszerek, de főként a gondolkodásmód szempontjából. Ezt a korszakos jelentőségű feladatot a pedagógusok többsége felvállalta, és kemény munkával megvalósította. Már ezért is megilletné őket egy elismerést jelentő szó, amihez semmi más nem kellene, csak igazság és figyelem.

Egy ország iskolarendszerének hatékonyságát nagyon sok tényező befolyásolja. A legfontosabbak talán a következők:

- A társadalom és a család hatása az iskolára.
- Az iskolák személyi és tárgyi feltételei.
- A tananyag (tanterv és tankönyv), a tanítási-nevelési elvek és módszerek hatékonysága, korszerűsége.

A tanári munka hatékonyságát csak e három alapvető tényezőcsoport részeként lehet megítélni.

Mielőtt következtetéseket vonnánk le az 1983-as IEA nemzetközi felmérésének 1988 márciusában, Hamburgban ismertetett eredményeiből, szeretném előrebojsátani a következőket:

- Ahogy hiba volna az IEA-felmérés eredményeit egyetlen értékmérőként abszolutizálni, ugyanúgy hiba volna azt lekicsinyelni és a természettudományos tantárgyak sikeréből a pedagógusokat kizárni.
- Meggyőződésem szerint nincs lényeges különbség a reál, illetve a humán szakos tanárok felkészültsége, lelkiismeretessége és hivatástudata között. Ugyanazokat a gyerekeket tanítják, így munkájuk társadalmi és családi háttere sem lehet különböző. Az iskolák anyagi feltételei és szelleme sem lehet más magyar- vagy fizikaórán. A tantárgyak iránti érdeklődésben lehet, hogy van eltérés, de ennek okát